

KIRJALLINEN KYSYMYS 946/2002 vp

Kansalaisten ennakkoäänestysmahdollisuudet vuoden 2003 eduskuntavaaleissa

Eduskunnan puhemiehelle

Suomessa on postin toimipaikoissa tapahtunut tuntuvia supistuksia vuoden 1999 eduskuntavaalien jälkeen. Postit toimivat kotimaassa yleisesti vaalien ennakkoäänestyksen yleisinä äänestyspaikkoina. Täten puhekielessä ennakkoäänestyksestä on kolmen vuosikymmenen ajan käytetty nimitystä "postiäänestys". Ennakkoäänestys saavutti suuren suosion hyväksi koetun ja koko maassa yhtäläisen käytännön ansiosta. Useille äänestäjille on myös eri syistä helpompaa äänestää ennakkoon postissa kuin vaalipäivänä vaalilautakunnan edessä. Yhtäläinen yleisten ennakkoäänestyspaikkojen aukioloaika helpotti ennakkoäänestyksestä tiedottamista, ennakkoäänestyspaikan tavoitettavuutta ja äänestystoimituksen toteuttamista kaikkiaan. Vierailta paikkakunnilla oli helppo tietää ennakkoäänestyksen ajat ja paikat, mikä oli yksi ennakkoäänestyksen alkuperäisiä tavoitteita. Kun Suomen Posti lopetti taannoin toimipaikkojaan, oli pelättävissä paha ja ongelmia ennakkoäänestyksen käytäntöihin. Nyt nämä pelot ovat toteutumassa tulevissa eduskuntavaaleissa. Ennakkoäänestyksen ajat ovat vaarassa pirstoutua ja yhtäläisyys on katoamassa.

Ennakkoäänestys on saavuttanut vaaleissa kaikkien kansalaisryhmien suosion. Opiskelijat varsinkin vierailta paikkakunnilla ja nuoret yleensäkin sekä myös iäkäs väestö ja vammaiset ovat erityisen ahkerasti käyttäneet ennakkoäänestysmahdollisuutta. Samalla vaalipäivien kohdalla on aikoinaan siirrytty yhteen varsinaiseen vaalipäivään ja erityisesti maaseudulla on vähennetty äänestysalueita. Monissa kunnissa

vaalipäivän äänestys on keskittynyt yhteen äänestyspaikkaan. Siksi ennakkoäänestyksen toimeenpano on entistä vaativampi ja tärkeämpi yhteiskunnan ja sen kansanvaltaisuuden perustehtävä.

Tällä hetkellä Suomessa on huolestuttu eri vaalien alhaisista äänestysprosentteista, jotka osoittavat lisääntyvää vieraantumista yhteisten asioiden hoidosta. Eduskunta on juuri äskettäin käynyt aiheeseen liittyvän ajankohtaiskeskustelun. Samoin eduskunnan oikeusasiamiehen äskettäin käsittelyssä olleessa toimintakertomuksessa on kiinnitetty huomiota kansalaisen perusteelliseen ennakkoäänestysmahdollisuuteen. Kun postin toimipaikkojen muutokset ovat siirtäneet kunnille runsaasti vastuuta myös valtiollisten vaalien ennakkoäänestyksen toimeenpanosta, on vakavana vaarana ennakkoäänestyksen yhtäläisyyden katoaminen ja ennakkoäänestysmahdollisuuksien heikkeneminen. Tämä osaltaan näkyi jo vuoden 2000 kunnallisvaalien alhaisena äänestysprosenttina (56 %). Tämän jälkeen on suljettu yhä useampia postitoimipaikkoja, ja kuntien tarjoamat ennakkoäänestyspäivät ja -ajat eivät ole yhtäläiset ja yhtä kattavat kuin vielä vuoden 1999 eduskuntavaaleissa.

Kunnat saavat valtiolta korvauksen valtiollisten vaalien toimeenpanosta, mikä on noin 1,7 euroa/kunnan äänioikeutettu asukas. Jos korvaus ei ole riittävä, on valtion korotettava sitä. Äänestyksen toimeenpano ei saa olla rahallisten tekijöiden rajoittama. Kuitenkin kunnat ovat pelottavasti säästösyihin vedoten käyneet rajoitta-

maan ennakköäänestysmahdollisuuksia. Perusteina on esitetty mm. ennakoitavissa olevaa äänestäjien vähäisyyttä. Mitä tämä vähäisyys tarkoittaa? Sitä ei vaalilaissa eikä -ohjeissa selosteta. Siksi päätösvalta myös valtiollisissa vaaleissa jää kunnanhallituksille.

Heräkin kysymys, aikovatko kunnat rahastaa vaaleilla ottamalla vastaan valtion rahat ja tarjoamalla vain puutteelliset äänestysmahdollisuudet. Erityisesti monitaajamaisten kuntien lähiäänestysmahdollisuudet ovat kaventuneet ja iltaukioloaikojen supistuessa työssä käyvien äänestysmahdollisuudet ovat vakavasti vaarantuneet, mikäli ennakköäänestyskäytännöt poikkeavat vuoden 1999 käytännöistä. Myös äänestysrajoista ja -paikoista tiedottaminen on osaltaan ongelmallista, koska on yhä enemmän kansalaisia ja kotitalouksia, joille ei tule sanomalehtiä tai paikallislehtiä. Virallinen ilmoituskortti ei ole käytännössä riittävä. Postitoimipaikka oli ennen helppo löytää. Esimerkiksi TV:n tai radion yleinen informaatio oli useimmille riittävä, koska käytäntö oli yleinen ja yhtäläinen koko maassa yleisillä äänestyspaikoilla. Nytkin tulevien, vuoden 2003 eduskuntavaalien kaikkien yleisten äänestyspaikkojen on oltava avoinna yhtäläisesti koko maassa kaikkialla ja niillä paikkakunnilla, joilla oli yleinen ennakköäänestyspaikka vuoden 1999 eduskuntavaaleissa. Sen lisäksi voisi olla kiertäviä ennakköäänestyspaikkoja sen mukaan kuin paikallisesti hyväksi nähdään.

Erityisesti on huomattava se, että lain ja lainsäätäjän tahto ei tarkoita heikennyksiä kansalaisten äänestysmahdollisuuksiin millään tavoin. Eduskunnan oikeusasiamies on ottanut kantaa ennakköäänestysmahdollisuuksiin käsitellessään asiasta tehtyä kantelua ja toteaa mm. seuraavaa: "Julkisen vallan tehtävänä on aktiivisilla toimilla minimoida eriarvoisuutta ennakköäänestysmahdollisuuksien osalta." Kertomuksessaan oikeusasiamies viittaa perustuslain 14 §:ään, jossa säädetään kansalaisten äänestysosoikeuden mahdollisimman tasavertaisesta turvaamisesta. Olosuhteet on luotava sellaisiksi, että kansalaiset ovat asuinpaikasta riippumatta mahdollisimman yhdenvertaisessa asemassa. Pelkästään kustannustekijöillä ei voida perustella sitä, että ennak-

köäänestyspaikkojen lisääminen ei ole mahdollista. Ennakköäänestyspaikkoja tulisi olla harvaan asutuilla seuduillakin niin tiheästi, että äänestysosoikeuden toteutuminen ei tosiasiallisesti kariudu pitkien etäisyyksien tai hankalien kulku-yhteyksien takia.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kannanoton jälkeen oikeusministeriö ryhtyikin toimiin ennakköäänestysmahdollisuuksien lisäämiseksi harvaan asutuilla seuduilla. Vaalilain muutoksella, joka tuli voimaan 1.5.2002, päätöksentekokotiin yleisistä ennakköäänestyspaikoista siirrettiin valtioneuvostolta kunnille. Lainmuutoksen tarkoitus oli lisätä ennakköäänestysmahdollisuuksia. Ennakkotietojen mukaan kunnat ovat väärinkäyttäneet oikeuksiaan ja vähentäneet ennakköäänestysmahdollisuuksia.

Vaalit ja äänestysmahdollisuus, myös ennakköäänestysmahdollisuus, ovat kansanvallan kulmakiviä, joita on vaalittava kuin kallista aarretta.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitämme kunnioittavasti valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Kuinka valtio valtiollisten vaalien kulujen varsinaisena maksajana pitää huolen siitä, että tulevissa vuoden 2003 eduskuntavaaleissa kunnat eivät tule vaalilain hengen ja tahdon vastaisesti heikentämään kansalaisten ennakköäänestysmahdollisuuksia vähentämällä yleisten ennakköäänestyspaikkojen määrää ja niiden aukioloaikoja vuoden 1999 eduskuntavaaleista ja että kunnat eivät käytä väärin sanontaa "ennakoitua vähäistä äänestäjien määrää" esimerkiksi heikentämällä monitaajamaisten kuntien eri taajamien ennakköäänestyspäiviä ja -aikoja vuoden 1999 eduskuntavaaleista vastoin eduskunnan oikeusasiamiehen ja perustuslain 14 §:n kantaa ja

kuinka estetään se, että kunnat eivät rahasta itselleen valtiollisilla vaaleilla?

Helsingissä 8 päivänä marraskuuta 2002

Lauri Oinonen /kesk
Petri Neittaanmäki /kesk
Inkeri Kerola /kesk
Hannu Aho /kesk
Markku Rossi /kesk
Juha Korkeaoja /kesk
Anu Vehviläinen /kesk
Sirikka-Liisa Anttila /kesk
Matti Väistö /kesk
Maria Kaisa Aula /kesk

Timo Kalli /kesk
Reijo Laitinen /sd
Kari Myllyniemi /kesk
Jari Leppä /kesk
Timo E. Korva /kesk
Pentti Tiusanen /vas
Leea Hiltunen /kd
Leena Rauhala /kd
Esa Lahtela /sd
Susanna Huovinen /sd

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainittuun tarkoituksessa Te, Rouva puhemies, olette toimittanut valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi kansanedustaja Lauri Oinosen /kesk ym. näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 946/2002 vp:

Kuinka valtio valtiollisten vaalien kuluksen varsinaisena maksajana pitää huolen siitä, että tulevissa vuoden 2003 eduskuntavaaleissa kunnat eivät tule vaalilain hengen ja tahdon vastaisesti heikentämään kansalaisten ennakköäänestysmahdollisuuksia vähentämällä yleisten ennakköäänestyspaikkojen määrää ja niiden aukioloaikoja vuoden 1999 eduskuntavaaleista ja että kunnat eivät käytä väärin sanontaa "ennakotua vähäistä äänestäjien määrää" esimerkiksi heikentämällä monitaajamaisien kuntien eri taajamien ennakköäänestyspäiviä ja -aikoja vuoden 1999 eduskuntavaaleista vastoin eduskunnan oikeusasiamiehen ja perustuslain 14 §:n kantaa ja

kuinka estetään se, että kunnat eivät rahasta itselleen valtiollisilla vaaleilla?

Vastauksena kysymykseen esitän kunnioittavasti seuraavaa:

Vaalilakia (714/1998) muutettiin 1.5.2002 voimaan tulleella lailla (247/2002). Vaalilain 9 §:n mukaan kotimaan yleisistä ennakköäänestyspaikoista kunnassa päättää kunnanhallitus. Lain 47 §:n mukaan kotimaan yleinen ennakköäänestyspaikka on avoinna seitsemänä päivänä (11.—

5. päivä ennen vaalipäivää), jollei kunnanhallitus erityisestä syystä toisin määrää. Hallituksen esityksen perusteluissa todetaan, että erityinen syy voi olla lähinnä vain kunnan jonkin alueen tai taajaman vähäiseksi arvioitu äänestäjämäärä. Perusteluissa todettiin myös, että jokaisessa kunnassa tulisi olla vähintään yksi yleinen ennakköäänestyspaikka, joka on avoinna kaikkina seitsemänä päivänä.

Kunnanhallituksen päätöksestä voi siihen tyytymätön tehdä oikaisuvaatimuksen kuntalain (365/1995) 89 §:n mukaisesti. Kunnanhallituksen oikaisuvaatimukseen antamaan päätökseen voi edelleen hakea muutosta kunnallisvalituksella hallinto-oikeudelta kuntalain 90 §:n mukaisesti.

Vaalilain muutoksella pyrittiin antamaan kunnille joustavat mahdollisuudet suunnitella ennakköäänestys ja vaalipäivän äänestys tarkoituksenmukaiseksi kokonaisuudeksi. Kunta itse pystyy parhaiten arvioimaan sen, kuinka monta ennakköäänestyspaikkaa kunnassa tarvitaan, missä kunnan osissa niiden tulisi sijaita ja kuinka monta ennakköäänestyspäivää kunnan eri alueilla tarvitaan siihen nähden, paljonko alueilla on potentiaalisia ennakköäänestäjiä. Esimerkiksi vähäväkinen, mutta alueeltaan laaja kunta voi järjestää ennakköäänestyksen siten, että kunnan keskustaajamassa oleva ennakköäänestyspaikka on avoinna koko ennakköäänestyksen ajan, mutta sen lisäksi kunta voi kuitenkin tarjota ennakköäänestysmahdollisuuden myös syrjäkylien asukkaille järjestämällä ennakköäänestyksen eri sivukylissä esimerkiksi 1—3 päivänä sen mukaan, kuinka paljon kylissä arvioidaan olevan ennakköäänestäjiä.

Oleellista on, että kunta harkitsee, mikä on tarkoituksenmukainen tapa järjestää asia. Kunnan

on yhtäältä perustuslain 14 §:n 3 momentin velvoittamana huolehdittava siitä, että äänestäjien äänestysmahdollisuudet kunnassa ovat riittävät. Toisaalta kunnan on otettava huomioon se, mikä on taloudellisesti ja työekonomisesti mielekästä. Esimerkiksi sivukylässä, jossa on muutama sata asukasta, joista puolet äänestää vaalipäivänä, ei liene mielekästä järjestää ennakoäänestystä seitsemänä päivänä, vaan riittänee, että se järjestetään esimerkiksi 1—3 päivänä.

On syytä kuitenkin korostaa, että vaalilain 47 §:n mukaisesti pääsääntönä on, että ennakoäänestyspaikka on käytössä koko ennakoäänestyksen ajan. Edellä viitatu poikkeusjärjestelyt vaativat aina perustellun erityisen syyn. Oikeusministeriö seuraa ennakoäänestysjärjestelyjen asianmukaisuutta ja tarvittaessa puuttuu niihin.

Kun vastuu yleisten ennakoäänestyspaikkojen määräämisestä siirrettiin valtiolta kunnille, vaalilain muutokseen sisällytettiin myös se uudistus, että valtio suorittaa kunnille niiden äänioikeutettujen asukkaiden lukumääriin perustuvan kertakorvauksen. Korvaus on tarkoitettu

kattamaan kuntien kaikenlaisia vaalimenoja ja vähentämään kuntien taloudellista raskautta vaalien järjestämisessä. Valmistelussa on lähdetty siitä, että vuoden 2003 eduskuntavaaleissa korvaus olisi 1,7 euroa äänioikeutettua kohden eli kokonaisuudessaan noin 6,8 miljoonaa euroa. Korvaus vahvistetaan sen jälkeen kun valtion ensi vuoden talousarvio on vahvistettu. Verrattuna vuoden 1999 eduskuntavaaleihin valtion vaalimenot nousevat tämän korvausmenettelyn johdosta noin neljällä miljoonalla eurolla.

Kotimaan yleisten ennakoäänestyspaikkojen määrä vuoden 2003 eduskuntavaaleissa on selvillä lopullisesti 24.1.2003, minkä jälkeen oikeusministeriön vaalitietojärjestelmään kuuluvaan äänestyspaikkarekisteriin ei voi enää tehdä muutoksia.

Oikeusministeriön tiedossa ei ole seikkoja, jotka antaisivat aiheen olettaa, että kunnat eivät huolehtisi perustuslain 14 §:n 3 momentin mukaisesti siitä, että kunnissa on riittävästi yleisiä ennakoäänestyspaikkoja ja vaalipäivän äänestyspaikkoja.

Helsingissä 3 päivänä joulukuuta 2002

Oikeusministeri Johannes Koskinen

Till riksdagens talman

I det syfte 27 § riksdagens arbetsordning anger har Ni, Fru talman, till behöriga medlem av statsrådet översänt följande av riksdagsledamot Lauri Oinonen /cent m.fl. undertecknade skriftliga spörsmål SS 946/2002 rd:

På vilket sätt ämnar staten, som egentligen står för valkostnaderna, vid det kommande riksdagsvalet 2003 se till att kommunerna inte mot vallagens anda och vilja försämrar medborgarnas möjligheter att förhandsrösta genom att de jämfört med läget vid riksdagsvalet 1999 minskar antalet allmänna förhandsröstningsställen och förkortar deras öppettider samt att kommunerna inte mot riksdagens justitieombudsmans ställningstagande och 14 § Finlands grundlag på ett felaktigt sätt "bedömer att antalet röstande är litet" för att jämfört med läget vid riksdagsvalet 1999 t.ex. minska antalet förhandsröstningsdagar och förkorta förhandsröstningsställets öppettider i de skilda tätorterna i kommuner med flera tätorter och

på vilket sätt säkerställs att kommunerna inte skor sig på statliga vals bekostnad?

Som svar på detta spörsmål får jag vördsamt anföra följande:

Vallagen (714/1998) ändrades genom en lag om ändring av vallagen (247/2002) som trädde i kraft den 1 maj 2002. Enligt 9 § vallagen skall kommunstyrelsen bestämma de allmänna förhandsröstningsställen i kommunen. Enligt lagens 47 §

skall ett allmänt förhandsröstningsställe i hemlandet vara öppet under sju dagar (11—5 dagen före valdagen), om inte något annat av särskilda skäl bestäms av kommunstyrelsen. I motiveringen i regeringens proposition konstateras att som särskilt skäl anses närmast att man bedömer att antalet röstande är litet i en del av kommunen eller i en tätort. I motiveringen konstateras också att i varje kommun bör finnas minst ett allmänt förhandsröstningsställe som är öppet alla sju dagar.

Den som är missnöjd med ett beslut av kommunstyrelsen kan framställa ett rättelseyrkande enligt 89 § kommunallagen (365/1995). Ändring i beslut som kommunstyrelsen meddelat med anledning av ett rättelseyrkande söks hos förvaltningsdomstolen genom kommunalbesvär enligt 90 § kommunallagen.

Syftet med ändringen av vallagen var att ge kommunerna flexibla möjligheter att planera förhandsröstningen och röstningen på valdagen så att de tillsammans bildar en ändamålsenlig helhet. Kommunen kan bäst själv bedöma hur många förhandsröstningsställen det behövs i kommunen, var i kommunen de bör vara belägna och hur många förhandsröstningsdagar det behövs i de olika delarna av kommunen med beaktande av potentiella förhandsröstande i dem. Till exempel en kommun med ett stort område men som till invånarantalet är liten kan ordna förhandsröstningen så, att förhandsröstningsstället i kommunens centrum är öppet under hela förhandsröstningsperioden, men utöver detta kan kommunen ge invånarna i avlägsna byar bättre möjligheter att förhandsrösta genom att i olika kommundelar ordna förhandsröstning under t.ex. 1—3 dagar, beroende av antalet potentiella förhandsröstande i ifrågavarande del av kommunen.

Det väsentliga är att kommunen överväger hur förhandsröstningen kan anordnas på ett ändamålsenligt sätt. Å ena sidan är kommunen enligt 14 § 3 mom. Finlands grundlag skyldig att se till att alla röstberättigade har tillräckliga möjligheter att rösta i kommunen. Å andra sidan skall kommunen ta hänsyn till vad som ekonomiskt och arbeteekonomiskt är meningsfullt. Till exempel i fråga om en kommundel där det finns några hundra invånare av vilka hälften röstar på valdagen, är det sannolikt inte meningsfullt att ordna förhandsröstning under alla sju dagar, utan det torde räcka att förhandsröstning ordnas under t.ex. 1—3 dagar.

Det är dock skäl att påpeka att enligt 47 § vallagen skall ett allmänt förhandsröstningsställe i huvudregel vara öppet under hela förhandsröstningsperioden. För undantagsarrangemang som avses ovan krävs alltid ett motiverat särskilt skäl. Justitieministeriet följer att arrangemangen vid förhandsröstning är ändamålsenliga och vid behov kan ministeriet ingripa i arrangemangen.

När beslutsfattandet i fråga om de allmänna förhandsröstningsställena i hemlandet överfördes från staten till kommunerna förnyades vallagen samtidigt också på det sättet, att staten skall

ersätta varje kommun med en engångsersättning som baserar sig på antalet röstberättigade invånare i kommunen. Det är meningen att ersättningen skall täcka de utgifter som föranleds av kommunens valverksamhet och minska den ekonomiska belastningen som anordnande av val förorsakar kommunen. I förberedelserna utgås det från att ersättningen vid riksdagsvalet 2003 är 1,7 euro per röstberättigad, dvs. totalt c. 6,8 miljoner euro. Ersättningens storlek fastställs efter att statsbudgeten för år 2003 har godkänts. Jämfört med riksdagsvalet 1999 kommer detta ersättningsförfarande att öka statens valutgifter med c. 4 miljoner euro.

Det slutliga antalet allmänna förhandsröstningsställen i hemlandet vid riksdagsvalet 2003 bekräftas den 24 januari 2003 varefter uppgifterna i registret över röstningsställen i justitieministeriets valdatasystem inte längre får ändras.

Enligt justitieministeriets uppgifter finns det inga sådana omständigheter som skulle ge anledning att tro, att kommunerna inte skulle se till att det i varje kommun finns tillräckligt många allmänna förhandsröstningsställen och röstningsställen på valdagen i enlighet med 14 § 3 mom. Finlands grundlag.

Helsingfors den 3 december 2002

Justitieminister Johannes Koskinen